

Redaktørernes forord

Boligforskningen er et forskningsfelt, der historisk er tæt knyttet til udviklingen af velfærdssamfundet. Boligsektoren har traditionelt stået som en af velfærdssamfundets grundpiller i sikringen af gode levevilkår og lighed, og boligforskningen er derfor vokset ud af velfærdsdiskussioner om, hvordan det bedst blev sikret. I efterkrigsårene var den store boligmangel et af de væsentlige problemer, og oprettelsen af Boligministeriet i 1947 skal bl.a. ses i denne sammenhæng. Senere – i de velstillede 1960'ere og 1970'ere – gjorde byggeboommet af såvel parcelhuse som de almennyttige boligblokke deres til at løse problemet med boligmangel. De væsentligste boligproblemer knyttede sig herefter til den dårlige standard i dele af den ældre boligmasse i byerne, med byfornyelsen som den løftestang, der skulle løse dette problem. I sidste halvdel af forrige århundrede var boligproblemer således overvejende knyttet til fysiske mangler omkring boliger, og løsningen var overvejende den statslige velfærdspolitiske styring. I det seneste årti har boligproblemer ændret karakter fra primært at være fysiske til i højere grad at være sociale. Det handler især om forskellige former for segregation: På den ene side ser vi problemramte boligområder med høj koncentration af beboere med sociale problemer og med anden etnisk baggrund. På den anden side ser vi stigende boligpriser i de eftertragtede boligkvarterer, som gør det svært for husstande med mellemindkomster at bosætte sig i byernes vækstområder. Det medfører sociale segregeringstendenser, dvs. hvor folk bor i områder med andre, der har samme sociale baggrund. Sideløbende har den politiske situation også ændret sig, og ligesom inden for flere andre områder ser vi i dag ændrede styringsformer med en højere grad af netværksstyring og involvering af nye aktører frem for det repræsentative demokratis traditionelle statslige styring af by- og boligområdet. Dermed er betingelserne for den forskningsmæssige diskussion af boligområdet væsentligt ændret, men det er ikke blevet mindre relevant at studere boligens betydning for (velfærds)samfundets fortsatte udvikling.

Ud over at være en grundpille i velfærdsstaten, rejser boligen og boligområderne som sociologisk forskningsfelt også nye og mere grundlæggende spørgsmål om betingelserne for hverdagsliv, identitet og fællesskab i konteksten af bredere samfundsmæssige tendenser som globalisering, mobilitet, æstetisering og individualisering. I forskningslitteraturen er én tese, at mobilitet, teknologi og skiftende livsstile betyder, at stedet og hjemmet mister betydning. Byen er i stigende grad karakteriseret ved mobilitet: folk bor ikke

længere det sted, de voksede op, hvor de har familie eller andre "traditionelle" anknætningspunkter. Andre argumenterer derimod for, at boligen og boligområdet netop har fået fornyet betydning i en kontekst karakteriseret ved bevægelse, samt at lokalisering i et bestemt fysisk sted er af stigende betydning i genereringen af social distinktion. Det er også blevet foreslået, at forstæder omkring globale metropoler i stigende grad opfattes som æstetisk tilbage-trækning fra det, der ses som upersonligt masse-samfund og fra frisættelsen af sociale relationer gennem globaliseringsprocesserne. I kunstens verden tager malere og forfattere forstaden, og dermed hjem og boligområde op, hvilket antyder, at bolig og boligområder har fornyet kulturel betydning. Inden for forbrugssociologien har postmoderne tænkning længe været sammenkædet med en æstetisering af hverdagslivet, som også smitter af på både byliv og boligkulturer, således at symbolsk forbrug og kommunikation kommer i fokus. Nyere forbrugssociologi lægger imidlertid mere vægt på det rutinerede og dagligdags forbrug, hvorved andre aspekter af forbruget end det symbolske bliver væsentligt. Det betyder, at hverdagspraksisser i samspil med materialiteten bliver centrale, og i forhold til boligforbruget handler det bl.a. om, hvordan mennesker tilegner sig ting og omformer boligen i deres dagligdag. Også den nu noget ældre hverdagslivsforskning har fokuseret på boligens betydning som både praktisk og symbolsk centrum for menneskers daglige liv, men som familiesociologien viser, er der mange forandringer undervejs i den måde, familier er organiseret på, hvorfor der også er væsentlige grunde til, at forskningen om bolig-hverdagsliv bliver nuanceret og opdateret.

Der er således mange gode grunde til at tage boligen og boligområderne op til fornyet sociologisk overvejelse. Sådanne overvejelser kan også bidrage til mere kvalificerede diskussioner om, hvad det er for en slags boliger og boligområder, vi skal have. Som sociologisk forskningsfelt har boligen hidtil ikke fyldt så meget i Danmark, men internationalt har der igennem flere årtier været en etableret forskning på området. Den har såvel fokuseret på klassiske sociologiske problemstillinger som ulighed og sociale relationer i forhold til boligen, som på mere hverdagslivsorienterede forståelser af boligens brug og betydning. Med etableringen af først Center for Boligforskning ved SBi og siden Center for Bolig og Velfærd, som er tilknyttet Sociologisk Institut og finansieret af Realdaniafonden, er der i de seneste år sket en markant intensivering af samfundsfaglig boligforskning i Danmark, herunder også den sociologisk orienterede. Der er således et aktivt forskningsmiljø med flere igangværende forskningsprojekter, postdoc. og phd-projekter på forskellige forskningsinstitutioner. De artikler, kronikker, essays og boganmeldelser, der er samlet i dette temanummer af *Dansk Sociologi*, er skrevet af folk, der arbejder inden for forskningsfeltet. Uden at være et repræsentativt udsnit eller en udtømmende beskrivelse af dette forskningsmiljø, illustrerer bidragene dettes bredde og er eksempler på væsentlige problemstillinger om boligen og hjemmet.

Den første artikel "Fattigdom, social eksklusion og boligforhold" af *Jytte*

Kristensen og Jørgen Elm Larsen analyserer økonomiske, sociale og boligstandardsmæssige uligheder mellem ejere og lejere, og mellem fattige og socialt ekskluderede i forhold til resten af befolkningen. Artiklen er dels baseret på et litteraturstudie af danske og internationale undersøgelser af boligforhold og social eksklusion og dels på analyser fra tre levkårsundersøgelser gennemført i 1976, 1986 og 2000. Den viser, at boligen er en afgørende markør på socioøkonomisk ulighed i det danske samfund. Selv om den danske boligstandard er historisk høj, og selv om der i den analyserede periode har været en markant nedgang i andelen af socialt ekskluderede og en stort set uændret andel af fattige, viser analysen, at der er en stigende økonomisk forskel på boligejere og -lejere, samt at der er en stigende forskel med hensyn til boligstandard og gener mellem socialt udsatte og andre.

I artiklen "Ved Vejen – i komplekset. Om det globale, det lokale og det materielle" undersøger *Kirsten Marie Raahauge* på baggrund af et antropologisk feltarbejde fællesskaber i to velhaverkvarterer i Sønderborg og Frederikssund. Med analytisk fokus på ting, boliger og virtuelle strømme undersøges, hvordan globalisering og lokalisering virker ind på hinanden i konkrete boligområder. Hun viser, at der er nye typer af fællesskaber på spil i boligområderne, sociale naboskaber, der bygger på en såkaldt transparent stil ved hjælp af vinduer og skærme. Den vender sig udad mod omgivelserne, men etablerer også usynlige murer. Det sociale naboskab kommer til udtryk både gennem selv-organiserede og mere formelt organiserede aktiviteter. Tendensen er, at isolerede, private boliger bliver del af sociale netværk. På den ene side viser hun, hvordan der sker forandringer mod det mere individualiserede displayorienterede, konsumerende, og globaliserede, men på den anden side sker der også modbevægelser som kvarterets organisering af et lille fællesskab i den større by; disse nye fællesskaber bliver netop til på globaliseringens betingelser.

Tryghed, familie og hjemfølelse tænkes ofte at høre uløseligt sammen med boligen, men hvad sker der, når familien krakelerer og hjemmet opløses efter en skilsmisse? Det er temaet i artiklen "Skilsmisse og bolig – hvor flytter hjemfølelsen hen?" af *Kirsten Gram-Hanssen* og *Claus Bech-Danielsen*. På baggrund af eksisterende litteratur om betydningen af og sammenhængen mellem bolig og hjem rejser artiklen spørgsmålet om, hvorvidt hjem er et sted, et rum eller en følelse, samt om det er sværere eller anderledes at skabe hjem som enlig frem for som par? Artiklens præsenterer analyser af kvalitative interview med nyligt fraskilte om deres forhold til den tidligere fælles bolig, til deres nye boligsituation som enlig eller i et nyt par, samt til de problemer de har oplevet i forbindelse med at finde en ny bolig. Analysen peger på, at hjem er en følelsesmæssig relation mellem en eller flere personer og et sted, ligesom den peger på vigtigheden af at have et sted at føle sig hjemme.

I "Hjemme i globaliseringen" tager *Mette Mechlenborg* afsæt i den opblomstrende interesse for hjemmet inden for kunst og design, populærkultur, me-

dier og forbrug og udfolder herfra en diskussion om, hvordan man kan forstå hjemmets rolle i den moderne selvforståelse, specielt i forhold til globaliseringen. Mechlenborg påpeger, at den moderne dikotomiske tænkning om hjemmets betydning har været præget af ambivalens mellem udlængsel og hjemve, rejse og hjem, stilstand og mobilitet. Når hjemmet anskues ud fra denne dikotomi, er det sket med udgangspunkt i forandring og mobilitet, og hjem og hjemfølelse er ofte blevet set som nostalgisk, reaktionært eller tilbageskuende. I kontrast hertil foreslår hun, at det er nødvendigt at anskue moderniteten gennem det lokale, gennem det stedbundne gennem hjemmet, men uden at reproducere den moderne dikotomi. Frem for at anskue interessen for hjem i medierne som sentimental og nostalgisk, kan den i stedet ses som en udforskning af det traditionelle hjem med henblik på dannelse af nye tidssvarende hjemligheder.

Inger Sjørsløvs essay "Husets univers. Om danske enfamiliehuse i tid og rum" diskuterer boligens betydning som rum, tid og materialitet ud fra forskellige kulturelle perspektiver. Sjørsløv tager udgangspunkt i antropologiske studier af andre kulturer som Munns studie af de australske oprindelige folk og begrebet om rumtid, Lévi-Strauss arbejde fra Sydøstasien, senere videreudviklet af Carsten og Hugh-Jones, og begrebet hussamfund og endelig Bourdieus klassiske analyse af Kabylerhuset i Algeriet. Indsigt og begreber fra disse studier anvendes til at problematisere det danske hjem. Er vi fx så gennemmoderniserede, individualiserede og præget af opbrud fra tidligere generationer og af en brug-og-smid-væk kultur, som det nogle gange fremstilles? Essayet tilbyder et perspektiv og en teoretisk ramme til at rejse disse spørgsmål, men giver ikke selv endegyldige svar.

Kronikken af *Trine Fotel* tager fat i en gruppe mere upåagtede aktører i boligområderne, nemlig børn. Forfatteren viser, hvordan børns hverdagsliv i boligområder har andre betingelser end de voksne beboeres, og påpeger vigtigheden af at inddrage børn i planlægning og udvikling af disse områder. I kommentaren tager *Hans Skifter Andersen* udgangspunkt i en anden beboergruppe, nemlig indvandrerne, og rejser spørgsmål til integrationspolitikken. Forskning om indvandrers flyttemønstre bekræfter ikke billedet af indvandrernes bosætning som ensrettet og statisk, dvs. at alle indvandrerne søger mod boligområder, hvor de bliver boende sammen med landsmænd i parallelsamfund, og dermed heller ikke at dette er en væsentlig hæmsko for integrationen.

Endelig bringer vi en samling anmeldelser af udvalgte nyere bøger, der bidrager til at vise spændvidden i det omfattende og relevante felt som boligforskningens udgør.

Kirsten Gram-Hanssen, Helene Hjorth Oldrup og Mai Heide Ottosen